

Chế Độ Thượng Hoàng Thời Trần

Để bảo đảm vững chắc vị trí và khả năng nắm chính quyền trong tay vua, tránh việc tranh giành ngôi thứ trong nội bộ hoàng tộc và cũng tạo điều kiện cho vua trẻ điều khiển chính quyền được vững vàng, các vua nhà Trần đã đặt ra chế độ Thượng hoàng.

Chế độ Thượng Hoàng tức là vua cha chỉ làm vua một thời gian nhất định rồi truyền ngôi cho con, còn bản thân lui về phủ Thiên Trường (quê hương của nhà Trần, nay thuộc tỉnh Nam Định) giữ tư cách cố vấn. Nhà Trần xây dựng phủ Thiên Trường như kinh đô thứ hai (sau kinh đô Thăng Long), ở đó cũng có một số cơ quan văn phòng, như giáo dục, kinh tế... Quyền hành của Thượng hoàng rất lớn, không chỉ có quyền chỉ định người con kế vị, mà khi cần thiết có thể truất bỏ ngôi vua. Sử cũ có ghi: một hôm vào tháng 6 năm 1299, Thượng hoàng Trần Nhân Tông từ phủ Thiên Trường lên kinh sý. Hôm đó, vua Trần Anh Tông uống rượu say quá không hay biết, cung nhân vào nội điện đánh thức cũng không tỉnh. Thượng hoàng rất giận, liền quay về phủ Thiên Trường và xuống chiếu, lệnh bắt các quan phải có mặt ở phủ Thiên Trường ngay ngày hôm sau để triều hội, ai trái lệnh sẽ bị xử tội. Vua Trần Anh Tông lo sợ, phải nhờ một nho thần trẻ tuổi là Đoàn Nhữ Hài thay mình làm bài biểu tạ tội. Đọc bài biểu, Thượng hoàng Trần Nhân Tông đã nghiêm khắc nói với vua Trần Anh Tông: "Trẫm còn có con khác, cũng có thể nối ngôi được. Trẫm đang sống mà ngươi còn như thế, huống chi sau này?" Vua rập đầu tạ tội. Thượng hoàng xuống chiếu tha tội cho vua và lệnh cho các quan về triều.

Chế độ Thượng hoàng góp phần hạn chế sự độc đoán của vua đương quyền, đồng thời củng cố chính quyền quý tộc nhà Trần.